

נאמר של נייר

האיש שעמוס עוז קרא את סיפרו ב...עיניים עצומות"

★ המחברות של יורם ברונובסקי ויהושע קנז ★ מיכה יוסף ברדיצ'בסקי בעיני בנו ★ יומולדת ספרותי מצחיק מכולם

פולקלור

רכלבסקי

כל שנה בספרות הישראלית ופגזי הנפל שלה. אשתקד זה היה דויד שיין שהחל בחול העשבו וסיים בהודמנות האחרונה, והשנה זה חיים באר רכלבסקי שהחל וסיים בנוצות. בניגוד לספרים אופנתיים אחרים, אשר טוחהחיים שלהם, הוא בן שנה עד שנתיים. הרי ספר זה של רכלבסקי, זכה בארבעה חודשים של חסד, שהחלו בראיון משפיל בתוכנית שעה טובה של מני פאר, שבו הסביר חיים באר, כיצד התחכם כנער עם ש"י עגנון, התחכמות שנועדה להבהיר לקהל הצופים, כי משי עגנון ועד לחיים באר לא קם עוד עוגן כלשהו לספרות הישראלית. תקיעת עוגן זה, נעשתה בעזרת להקת גברות שהרעיפו עליו מילות שבת, החל ברות אהרון, וכלה ברינה לי, שדבריהן והערותיהן חסרו קשר כלשהו לאמת הספרותית. במידה שיש כזאת בסיפרו של באר הנ"ל, המסע המטיאורי הזה, זכה לדחף נוסף מטעמו של איש חולדה עמוס עוז, שהעיר על ספר זה, "קראתי אותו בעיניים עצומות..." הערה דורממשעית, לגבי סופר צעיר, העושה כל שביכולתו על-מנת לחקות את סיגנונו ונפיו של עמוס עוז, ומצליח לבצר את מעמדו בליגה החמישית של חקייני עוז. את פסטיבל חיים באר, קטע בחריפות חדה ועניינית הפרופסור דן מירון, שהעיר בתוכנית-רדיו כי ספר זה "נכנס כרגל לתוך פנדל משהמש..." במיד לים אחרות, חיים באר כותב את שכתבו לפניו, בפחות כישרון מקדמיו, וביותר שמו זית דן.

הספר נוצות הוא ספר מאון רכילות של ירושלים בראשית שנות החמישים, עם רקע של תמונות והבזקים מירושלים של תקופות קודמות. בסיפרו מנסה באר להתייב מול מראת הספרות העברית, ולראות את עצמו כג'יימס ג'ויס ממאה שערם ושכונת גאולה, ולערך מיפוי דאבליני מאוד של רחובות ירושלים למי-ניהן, תוך אטימות מחולטת ללשון, לאיכות כתיבתית, ולערכים ספרותיים של אמת. את תרומתו למודרניות מביא חיים באר בפיצול האני המספר לשתי דמויות: למספר ולחברו רכלבסקי, אלא שידועי חן מרחובות ילדותו, מעידים על באר ששמו בבחרותו היה רכלבסקי, וזו היתה גם הכתובת מעל למכולת של הוריו. שהם אחד מצירי סיפור מונטוני זה, שהפך רב-מכר תקופתי, עד לאותה קטילה עניינית ומעודנת של דן מירון.

סיפורו של באר/רכלבסקי הוא סיפור התברותו של נער שכונות הללו. התבגרות מוזיפת, ומעוררת לעיתים רחמים בסכריניות שלה. המחבר הסובל מדחף אינפנטילי במיקצת להציג בקיאיות שונות, מביא אותו לפתוח בציטוט קטע שיר של נוח שטרן, שבתהיחכרה של המחבר, מעיד על זיופיו וצרימותיו לאמיתיות שונות: "בעיר זה, איתנה כפידודת, העבר הענק ניתן אאותיו כפילוף..." והסילוף, הוא בשעם המוטיב החוזר בעיקבות בספר מתמשך זה.

אנתולוגיה שמוחה לתודעה יהיה-דית. כבר בעמודים הראשונים של נוצות

• חיים באר — נוצות: הספריה לעם; הוצאת עט עובד: 247 עמודים (כריכה רכה).

מבהיר באר/רכלבסקי לקורא כי הוא משתין על עיניו בעברית שלו. באופן יוצא דופן. והאופן הוא, כתיבה במשפטים של סוף שנות השבעים, שבהם הוא שוור מילים של אידיש נוסח מאהשערים של שנות השלושים והארבעים, כמו: "...ואפי" לו את התורכי המיפשי, שהאמין שהסמר-טוטים לא יורקבו במומי הפואטיקאנאל..." כאשר ה,סואסקאנאל הוא נטע זר בעב-רית העכשווית, כמו האגנט בדברים הבאים: "במלחמה העולמית היה אביו של לרר, הלא הוא רב הוויר, אגנט של התורכים..." מי צריך את השטויות הללו. או שבאר/רכלבסקי כותב בעברית של שנות השמונים, או שהוא מתרגם לעברית

חיים באר (רכלבסקי) יצירת בוסר פטפטנית

אידיש של שנות השלושים והארבעים, אפשר לחשוב שלא לימדו אותו במאהר שערם פרק בהילכות שעטנו ושתיעורב.

כמו סוכני-ביטוח שחדר אל חורש הספרות הישראלית, דאג חיים באר, במקי ביל לפירסום סיפרו, לתעודת-ביטוח מצידו של עמוס עוז — שאל שכונות ילדותו, כפי שתוארו במיכאל שלי, בסומכי וב-הר העצה הרעה פלש. חיים באר דאג לפרסם במערב (6.4.80) מסע ספרותי אל מחוז חיים של גיבורי עמוס עוז, תוך פיוסם שיר-הלל, עם פינות ציניות לעבר הסופר המתגורר בקיבוץ חולדה. אלא שמשעו לאימוץ נופים אלה, לתוך סיפרו הביא יצירת-בוסר פטפטנית, מלאה פרטים פולקלוריים בלתי-מדויקים אשר עושים רושם של מדויקים וקפדניים (ועוד יורחה על הדיקו הדיבור). תוך שיעטנו בסולם-ערכים שטוחה הלכות מתוך אנתולוגיה שטוחה לתודעה יהודית. מין יהדות לעניים ולבורים, בנוף זה לא נפקד חלקם של קברני ירושלים. אותם הופך באר לגיבורי-מישנה, מהם בוליי שיהיו ראויים לכבוד זה, מאחר שכל בוויים בעירם.

באר/רכלבסקי אינו תולה את "נוצות" רק על האילן של עמוס עוז, הוא גם מרחיק אל מעבר לימים, ומאמץ את שיטתו של המחבר האמריקאי וחתן פרס נובל, סול בלז, המביא לכל ספר מספריו גיבור והגייו מתחומיה של הפילוסופיה, ולדי פילוסופים משומשים של בלו הומובולדט (במתנת הומובולדט) והג. וולס (בכוכבי

הלכת של מר סאמלר) מוליד באר את גיבוריו החד-מדדיים אל "תורת פופרי-לינקיאוס", ונוהג בכתיבתו מינהג של פול בלוז (סול בלוז-עוז) מינהג שאינו תורם למקוריות היצירתית.

הנוצות של חיים באר הם סיפור אוטור-ביוגרפי בעל ביוגרפיה שטוחה, או במילים אחרות, אוטוביוגרפיה חשופה, שבה המחבר אינו חושף את עצמו. הנער הגדל בגבולות מאהשערים אינו מאונן, אינו מתאהב, אינו קורא סיפרי פורנוגרפיה, אינו עושה כל מיני דברים שנערים מתבגרים נורמליים נוהגים לעשות אפילו בירושלים עיר-הקודש.

כמה מהמקילים בביקורתם את הנוצות של חיים באר, טוענים להגנתו כי הוא מביא מיון של אירועים היסטוריים שהתרחשו בירושלים של סוף שנות הארבעים וראשית החמישים. בקפידה ובדייקנות, אלא שהאמת המרה היא, שגם כאן נוהג באר מידה של איפה ואיפה, הוא מטהר, מיישר ומייפה את ההיסטוריה למען צרכיו המאוד לא-חשובים, אך בעלי מטרת די ברורות. למשל: הוא מתאר את הפגנות השילומים ואת מלכיאל גרינוולד, ומגן על הדת מפרקיה המכוערים, מגמתיים ושתלטניים. לא יתכן שחיים באר הנער, המתבגר, בירושלים של ראשית שנות החמישים לא היה עד להפגנת הנשים הדתיות שהפגינו מול הכנסת הישנה נגד גיוס חובה של בנות לצה"ל, לא יתכן שהוא לא היה עד לפחות פעם אחת למכות שהתנהלו במשך שנים, מדי שבת בכיכר-השבת ושאר פרקים ירושלמים המפארים כל יזכרון של בן גילו ודורו של באר/רכלבסקי.

בכל פעם שבה נוגע חיים באר בעובדות היסטוריות הוא מעוות אותן לכאן ולכאן, והוא עושה זאת בנוסח שהקרא הצעיר, עשוי לבלוע את טעויות המחבר, כמו הקטע בעמוד 191, שם מתאר באר קטע מתוך הפגנת חרות נגד השילומים מגר-מניה: "הודי-החלוץ הצליח להצות את רחוב קינג ג'ורג' ובמרוצתו הפך את מכונתו של אחד מהכריי-הכנסת שהגנתה עלידי המוספרה של רוברט' שבקרה ה-רחוב, שיטרים שעמדו על הגנות מסביב, השליכו לעברם פצצות-עשן ואחת מהן פגעה בבנויו שניששך ממכיל המכונת הפוצה. הרחוב, עד מלון, עדין שבקצהו, בער כולו באור אדום כמו התפוח..."

אין בכונתי לעורר בלב הקורא רעיונות אודות נוכחותו של באר/רכלבסקי במקום שבו אני נכחתי במקרה. באותו לילה, אבל מול המוספרה של רוברט' שכנה או תחנת המוניות נשר והמכונת שהוצתה היתה מחנית של אותה חברה. בהעולם הזה (740) כתוב: "פחות בת מול היתה מכונת של חברת המוניות, נשרי שנפלה קורבן לעודף המרין של מאבי-השוואה, נהפכה על צדה. הבנויו שניששך מתוכה נזל על הכביש לעבר מלון, עדין, הוצת במקרה עיי כדור של נאז ממישע, התלקח האור את הרחוב האפל (בשעה 19.00) באור אדמדם מטיל אימה..."

כסופר צעיר ובעל יומרות אמור באר לדעת כי אם לא נכח במקום, היה עליו ללמוד את כל העובדות, ולא לשחק בהן כאילו היו אמיתות השייכות לו בלעדית. אגב, שבועיים מאוחר יותר היה ליקוי-חמה עצום, שריגש את כל ישראל, והטיל לכמה שניות חשיכה, אולם באר/רכלבסקי ברוב קפדנותו לא ניזכר בו בכתיבת סיפרו. לסיכום, נוצות הוא בלוף ספרותי עשוי כהלכה, העלול להכניס את קוראיו לצרפלי קרב אינטלקטואלי, בפרקי מידע של נער

מתבגר, שבהם הוא מגיע מאיי-שמיין ועד גאנדי, מבלי שיטיבו עם סיפרו, וכישרונו. גם דמיונו היוצר של באר עובד שעות נוספות וכאשר הוא כותב: את חדשות הפלילים התמה ידעיה מיוחדת שהביא לאילוף, בעת קריאת החדשות, הכתב לענייני מישפחה... הרי היה עליו לבדוק, ואז היה מגלה כי רק בשנת 1960 החלו להיות, כתבים לענייני מישפחה ברדיו, וטרם הגיע אז, בשנות החמישים זמנם של יומני-חדשות. עם קצת יותר עזות מצח, הוא היה מכניס את כתב-המישפחה של הטלוויזיה הישראלית ל-תמונת-מצב זו של סיפורו בשנות החמישים. גם האופן, שבו צומח פתאום בעמוד 190 ומשנה דוד, שלא הוזכר עד לאותו עמוד, ושאר מלמולים של דייקנות ספרותית כביכול, הופכים את הספר הזה לעוד ספר שימלא עד מהרה את מדפי הספרים המשומשים, מאחר שהקוראים לא ישמרו אותו עבור בניהם, או עבור עצמם לקריאה חוזרת. אפשר לומר על נוצות את המקילים שבהן מסיים באר/רכלבסקי את סיפרו: "כרוב הלומותיהם של בני-האדם היה גם קצהו של ספר זה נעין במות..."

כתבי-עת

"מחברות"

בנוף הפראי של הספרות הישראלית, שבו משמשים כתבי-עת ושנתוני ספרות כמכשירים בידיהם של קבוצות-איגרוף ספרותיות, בולט הסרטנו של כתבי-עת

יהושע קנז

עשוי להתפתח כחבר-עת מעולה

ביקורת, אשר מביא ומציב לנגד עיניו את טובתה והאמת של הספרות הישראלית, מעבר לכתיבות המוגבלת.

כאשר ראתה אור החוברת הראשונה של מחברות — לספרות חברה וביקורת בעריכתם של יורם ברונובסקי ויהושע קנז, היה ספק מה, אם ירתון זה ייא בכוחו לספק צרכים ביקורתיים אלה של הספרות הישראלית. רשימה של הפולקי לוריסטן הירושלמי חיים באר (ראה):